

ÖĞRETİM ÜYELERİNİN TOPLUMSAL KÖKEN BAĞLAMINDA TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI İLE YAŞAM TARZLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dr. A. Burak KAHRAMAN*

Prof. Dr. Gülay ARIKAN**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, öğretim üyelerinin toplumsal köken ve tüketim alışkanlıkları ile yaşam tarzları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu çerçevede toplumsal köken (doğum yeri, eğitim durumu, meslek), yaşam tarzı (tatil, spor, müzik, çocukluğu ve şimdiki yaşam tarzı farkı, sivil toplum kuruluşuna üye olma) ve tüketim (aylık gelir, geleneksel yiyecekleri alma, dışarıda yemek yeme sıklığı, tüketim alışkanlıklarını etkileyecek dergileri alma, tasarruf, kendisini ait hissettiği sosyal sınıf, gösterişçi tüketim) konularını içeren anket formları Hacettepe Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi öğretim üyelerine uygulanmıştır. Örneklem tesadüfi/rastlantısal olarak seçilmiştir ve toplamda 350 anket uygulanmıştır. Hipotezleri test etmeye yönelik ilişki arayıcı analizler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tüketim, Gösterişçi Tüketim, Tüketim Alışkanlığı, Yaşam Tarzı, Toplumsal Köken.

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the relationship between the life styles and the social origin and consumption habits of academic staffs. In this framework, survey questionnaires including the topics of social origin (place of birth, educational background, occupation), life style (holiday, sport, music, the differences in life style between childhood and nowadays, being a member of civil society organizations) and

---

* Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

** Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

consumption (income, traditional foods, dining out with family members, obtaining magazines that effects consumption, saving, social class, conspicuous consumption) have been applied to the academic personnel of Hacettepe University and Erciyes University. Samples were randomly selected and 350 surveys were applied. The descriptive and hypothesis testing have been conducted.

Key Words: *Consumption, Conspicuous Consumption, Consumption Habits, Life Style, Social Origin.*

GİRİŞ

Tüketimin gündelik hayattaki önemi arttıkça sosyolojide bağımsız bir konu olarak incelenmeye başlanmıştır (Orçan 2004:1). Sosyolojik açıdan tüketim ile yaşam tarzı arasında da ilişki kurmak mümkündür. Yaşam tarzının evrensel bazı normları vardır. Her ne kadar bu evrensel normlar söz konusu olsa da içinde bulunulan kültürel yapı da yaşam tarzı üzerinde etkilidir. Kişi içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini sosyalizasyon süreci içinde öğrenir. Sosyalleşmenin gerçekleştiği ilk ortam ise ailedir. Aileye şekil veren ve ailenin yaşam tarzını belirleyen, anne ve babanın ait olduğu dolayısıyla çocuğun da ait olduğu toplumsal kökendir. Burada ebeveynin eğitim durumu ve mesleği, bireylerin yetiştikleri yer, aldıkları eğitim, seçtikleri meslek, sahip oldukları/kazandıkları gelir, içinde buldukları arkadaş çevresi etkili olmaktadır (Schlüter 1996:191). Öğretim üyelerinin içinde buldukları kültürden etkilenmesi ve yaşam tarzlarını bu doğrultuda şekillendirmesi doğaldır. Bu nedenle özellikle öğretim üyelerinin yaşam tarzları üzerinde belirleyici rolü olduğu düşünülen toplumsal köken ve tüketim alışkanlıklarının incelenmesi hem yaşam tarzı kavramına farklı bir bakış açısı getirecek hem de bundan sonraki çalışmalara rehberlik edecektir.

Bu çalışmada Hacettepe Üniversitesi'nde ve Erciyes Üniversitesi'nde görev yapan bir grup öğretim üyesinin toplumsal köken ve tüketim alışkanlıkları ile yaşam tarzları arasındaki ilişki incelenmiştir. Hacettepe Üniversitesi'nde ve Erciyes Üniversitesi'nde görev yapan öğretim üyelerinin genel özellikleri ile yaşam tarzı profilleri karşılaştırmalı olarak bir başka çalışmada incelenecektir.

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Toplumsal Köken

Max Weber, toplumsal köken konusunu yaşam şansı kavramı içinde değerlendirmiştir. Weber'e göre, yaşam şansı, bireyin ailesinin sahip olduğu sosyal statüyü ifade etmektedir (Dikeçligil 1998:27). Komblum'a göre ise yaşam şansı, kişinin sahip olacağı ya da olamayacağı geleceği belirlemektedir (Kornblum 1988:172-173). Toplumsal köken kavramı bireyin anne ve babasının eğitim durumu, meslekleri ve doğum yerleri ile ilgilidir ve hem Weber'in hem de Komblum'un bahsettiği yaşam şansı kavramıyla uyumluluk göstermektedir.

Ailenin toplumsal kökeni, bireyi, sosyal çevresindeki diğer bireylere oranla daha iyi bir seviyeden başlatabilir. Ebeveynin sosyal sınıfı, öğrenim ve gelir düzeyi yükseldikçe çocuğa sağlanan eğitim imkânları da yükselmektedir. Düşük eğitim ve gelir seviyesinde bulunan ailelerde ise anne babalar çocuklarının (özellikle kız çocuklarının) kendileri kadar eğitim görmesine rıza gösterirler daha ilerisi için çaba sarf etmezler (Celkan 1989:98).

1.1.2. Tüketim Alışkanlığı Olarak Yaşam Tarzı ve Gösterişçi Tüketim

Chaney'e göre yaşam tarzları insanları birbirinden farklı kılan davranış kalıplarıdır ve yaşam tarzını günlük yaşamın pratik uygulaması toplamı olarak tanımlamaktadır (Chaney 1999:14-15). Bocock ise yaşam tarzını, içinde bulunduğumuz sistemin bir tarza sahip olma bilincini yani hem belli bir gruba has belirleyici özellikleri hem de bireysel seçimleri yansıtabilecek bir alan içinde tüketme gereksinimini arttırdığını belirterek tüketim olgusu içerisinde açıklamıştır (Bocock 1997:27).

Her toplumda yeme, içme, giyinme ve barınma gibi zorunlu biyolojik ihtiyaçların karşılanma şekli o toplumun doğal çevresinin imkânları, teknolojik ve ekonomik durumu ile birlikte toplumsal organizasyonların sahip olduğu adetlere, ananelere, kurumlara ve değerlere göre değişir. Bu değişimler, tüketim alışkanlıkları açısından evrensel; tüketim alışkanlıklarının aldığı şekil açısından ise toplumdaki topluma değişebilmekte, hatta aynı toplumda bile farklılıklar gösterebilmektedir (Kıray 2005:13). Tüketim alışkanlığı içinde barınma, giyim, eğlence, gıda, kültür, tüketim alışkanlıkları yer almaktadır (Nişancı 2002:129).

Gösterişçi tüketim ise en genel anlamıyla bireylerin başkalarında olmayan, daha önce de toplum tarafından onaylanmış lüks tüketim maddelerine ve alışkanlıklarına yönelmesidir. Gösterişçi tüketim kavramında önemli olan ihtiyaca yönelik tüketimden ziyade daha çok başkalarını etkilemeye yönelik bir eylem olmasıdır (Türkkan 2009:765). Dusenbery (1949), farklı gelir seviyelerinde bulunan fertlerin gelirleri bir miktar artınca eskiden beri ilişkide oldukları fertlerin tüketim standardına kavuşmak için büyük bir sabırsızlık gösterdiklerini belirtir (Dusenbery 1949, akt. Altan ve Göktürk 2007:30). Toplum hayatında ufak bir gelir artışı halinde alttan üste doğru taklit, gösteriş ve özentî yoluyla bir sosyal kıymetler manzumesi meydana getirerek kitle iletişim araçlarının da etkisiyle toplumun diğer katmanlarına yayılmaktadır. Ve şimdiye kadar kullanılan mallar da bayağı ve aşağı görülüp daha gösterişli ve o oranda da pahalı tüketim mallarına doğru bir yönelme olmaktadır (Ülgener 1976:176-177). Bu yönelim bir kısır döngü içerisinde devam etmektedir.

1.2. Kuramsal Çerçeve

Gösterişçi tüketim ve yaşam tarzı kuramlarında Thorstein Veblen'in "Gösterişçi Tüketim ve Aylak Sınıf Teorisi", Pierre Bourdieu'nun "Toplumsal Sınıfların Yeniden İnşası Olarak Tüketim" ve James Duesenberry'nin "Toplumsal Tabakalaşmanın Tüketim Normları Üzerindeki Etkisi" kuramlarından yararlanılmıştır. Gösterişçi tüketim ile sosyal tabakalaşma arasındaki ilişkiye ilk dikkat çeken Thorstein Veblen'dir. Veblen'e göre tüketiciler ürünleri yararlanmaktan çok kendi toplumsal güçlerini göstermek amacıyla elde etmek istemişlerdir. Gösterişçi tüketim ile tüketiciler satın aldıkları mallarda faydadan çok kendi iktisadi güçlerini, dolayısıyla sosyal statülerini ortaya koyacak mallara yönelirler (Veblen 2005:57-76).

Duesenberry'nin, toplumsal tabakalaşma kuramına göre insanlar kaliteli veya geçerli tüketim maddeleri ve tüketim şekilleri ile temas ettikçe, ihtiyaçlarını karşılayacak yeni yollar öğrendikçe, gelirleri değişmese dahi daha fazla tüketme eğilimi gösterirler. Daha fazla tüketmek isteğinin şiddeti ise daha üstün kaliteli tüketim maddeleri ile iletişimlerinin sıklığına bağlıdır (Duesenberry 1952, akt. Dikeçligil 1980:412). Duesenberry bu hale "Gösteriş Etkisi" demektedir (Duesenberry 1952, akt. Kıray 2005:19). Bourdieu (1984), beğenilerin pratiğe dönüştüğü alanları, kültürel ve ekonomik sermaye olarak

isimlendirir. Ekonomik sermayeyi maddi ürünlere sahip olma ile tanımlar. Örneğin ev, lüks araba vb. sermayeler maddi alana ilişkindir. Kültürel sermayeyi ise kültürel ürünlere sahip olma ile tanımlar. Örneğin kitap okuma, tiyatroya gitme, klâsik müzik dinleme, müze ziyaretleri, sanat galerilerini ziyaret etme vb. sermayeler sosyal alana ilişkindir. Bireyler ekonomik ve kültürel sermayelerini hem kendi yaşam tarzlarını meşrulaştırmak için hem de rekabet halinde oldukları sınıfları dışlamak için kullanırlar (Bourdieu 1984:66).

Toplumsal köken kavramında anne ve babanın rolü büyüktür. Toplumsal köken incelenirken bireyin kendisinin, anne ve babasının öğrenim durumu ve mesleği esastır. Anne ve babanın öğrenim düzeyleri ve buna paralel olarak meslekleri eşit derecede önemlidir (Schlüter 1996:191). Kışlalı “Türk ordusunun toplumsal kökeni üzerine bir araştırma” adlı çalışmasında toplumsal kökeni incelerken subayların baba meslekleri üzerinde odaklanmıştır. Baba mesleğini toplumsal kökeni açıklayıcı niteliği olan bir faktör olarak ele almıştır. Babanın mesleğinin aynı zamanda babanın eğitim seviyesini ve gelir durumunu da verdiğini belirtir (Kışlalı 1970:90). Kağıtçıbaşı, Schlüter’in toplumsal köken modelinden farklı olarak bağımlılık ve bağımsızlık modelini geliştirmiştir (Kağıtçıbaşı 1999:111-118). Bağımlılık modelinde; ailenin köy kökenli ve geniş aile tipinde olduğunu, akrabaların birbirine son derece bağlı olduğunu, ailede otoritenin babada olduğunu, çocukların yaşlılık güvencesi olarak görüldüğünü, erkek çocuğun daha değerli olduğunu, doğurganlık oranının yüksek olduğunu ve evde tüketilen yiyeceklerin satın alınmayıp yapıldığını belirtmiştir (Kağıtçıbaşı 1999:114). Bağımsızlık modelinde ise; ailenin büyük şehir kökenli ve çekirdek aile tipinde olduğunu, akrabalık ilişkilerinin birbirinden kopuk olduğunu, ailede otoritenin eşit dağıldığını, çocukların yaşlılık güvencesi olarak görülmediğini, erkek ve kız çocuklarının eşit görüldüğünü, doğurganlık oranının düşük olduğunu ve evde tüketilen gıdaların satın alındığını belirtmektedir (Kağıtçıbaşı 1999:118).

2. HİPOTEZLER

Araştırmanın hipotezleri toplumsal köken ve tüketim başlıkları altında oluşturulmuştur.

2.1. Toplumsal köken ile ilgili hipotezler

2.1.1. Doğum Yeri ile İlgili Hipotezler

Öğretim üyesinin kendisinin, annesinin, babasının ve eşinin doğum yeri ile görüşülen öğretim üyesinin cinsiyeti, çocuklarının eğitim durumu, annesinin, babasının ve eşinin eğitim durumu, tatilini geçiriş şekli, çocukluğu ve şimdiki yaşam tarzı farklılığı arasında ilişki vardır.

2.1.2. Eğitim Durumu ile İlgili Hipotezler

Öğretim üyesinin annesinin, babasının ve eşinin eğitim durumu ile görüşülen öğretim üyesinin cinsiyeti arasında ilişki vardır.

2.1.3. Meslek ile İlgili Hipotezler

Öğretim üyesinin babasının mesleği ile görüşülen öğretim üyesinin cinsiyeti ile geleneksel yiyecekleri temin etme şekli, aile fertleriyle dışarıda yemek yeme sıklığı, tüketim alışkanlıklarını etkileyecek ve yaşam tarzını belirleyecek dergileri alması, yaptığı sporlar, dinlediği müzik, tatilini ve dini bayramları geçiriş şekli, çocukluğu ile şimdiki yaşam tarzındaki farklılık arasında ilişki vardır.

2.1.4. Akademik Ünvan ile İlgili Hipotezler

Öğretim üyesinin akademik ünvanı ile sivil toplum kuruluşuna üye olma ile borç ve benzeri durumlarda başvuru yeri arasında ilişki vardır.

2.2. Tüketim ile ilgili hipotezler

2.2.1. Aylık Gelir ile İlgili Hipotezler

Öğretim üyelerinin aylık geliri ile tasarruf yapma durumları arasında ilişki vardır.

2.2.2. Yaşam Tarzına Göre Kendisini Ait Hissettiği Sosyal Sınıf ile İlgili Hipotezler

Öğretim üyelerinin kendilerini ait hissettiği sosyal sınıf ile çocuklarının eğitim durumu ile sahip olunan araba âdeti arasında ilişki vardır.

2.2.3. Gösterişçi Tüketim ile İlgili Hipotezler

Eşya satın alırken çevrede beğenilmesine dikkat etme ile öğretim üyesinin çocukluğu ile şimdiki yaşam tarzındaki farklılık, farklılık olan konular ve bu farklılıkları ilişkilendirdikleri faktörler arasında ilişki vardır.

3. METOD VE TEKNİKLER

Bu çalışma öğretim üyelerinin yaşam tarzları üzerinde etkili olan toplumsal köken ve tüketim alışkanlıklarını inceleyen ilişki arayıcı bir araştırmadır.

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Hacettepe Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi'nde görev yapan öğretim üyeleri oluşturmaktadır. Araştırma evrenini saptamak için Yüksek Öğretim Kurumu'nun ilgili sayfasından her iki üniversitede görev yapan öğretim üyelerinin sayıları alınmıştır. Erciyes Üniversitesi'nde toplam evren büyüklüğü 193, Hacettepe Üniversitesi'nde 340'dır. Örneklem seçiminde tesadüfi/rastlantısal örnekleme tekniği kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü, evren büyüklüğü üzerinden %95 güven düzeyinde hesaplanmıştır. Buna göre Erciyes Üniversitesinde toplam 128 kişi, Hacettepe Üniversitesinde ise 180 kişi geçerli örneklem sayısını oluşturmaktadır. Bu araştırmada Hacettepe Üniversitesi'nde 205, Erciyes Üniversitesi'nde 145 anket uygulanmıştır.

3.2. Veri Toplama Teknikleri

Öğretim üyelerinin toplumsal köken bağlamında tüketim alışkanlıkları ile yaşam tarzları arasındaki ilişkiyi ele alan bu çalışmada, kavramsal ve kuramsal çerçevenin oluşturulmasında var olan yazılı literatüre başvurulmuş; uygulama aşamasında ise nicel verilerin toplanması için öğretim üyelerine toplam 92 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Ayrıca gözlem tekniğinden de yararlanılmıştır.

3.3. Veri Analizi Teknikleri

Veri analizinde 350 kişinin sorulara verdiği cevaplar dikkate alınmıştır. Araştırmada elde edilen ham veriler, frekans (f) ve yüzde (%) tabloları oluşturularak betimsel veriler tanımlanmış, daha sonra araştırmanın amacına göre çapraz tablolar oluşturularak belirlenen değişkenler arasındaki ilişkiler yüzde oranları bakımından yorumlanmıştır. Araştırmada kullanılan bağımsız ve bağımlı değişkenlerin χ^2 analizleri yapılarak anlamlılık düzeyi 0.05 üzerinden yorumlanmıştır.

4. BULGULARIN TARTIŞILMASI VE SONUÇLAR

4.1. Toplumsal Köken İle İlgili Hipotezler

4.1.1. Doğum Yeri ile İlgili Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Öğretim üyelerinin doğum yerleri ile cinsiyetleri arasında ilişki saptanmıştır ($\chi^2=37.550$; $df=4$; $p=0.000$). Köy ve kasaba/ilçe doğumlu öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu erkektir. Köy doğumlu öğretim üyelerinin %89.3'ü, kasaba/ilçe doğumlu öğretim üyelerinin ise %60.8'i erkektir. Şehir ve büyük şehir doğumlu öğretim üyelerinin yaklaşık olarak yarısı erkek, yarısı kadındır.

Öğretim üyelerinin annelerinin ($\chi^2=32.778$; $df=4$; $p=0.000$) ve babalarının ($\chi^2=32.960$; $df=4$; $p=0.000$) doğum yerleri ile öğretim üyelerinin cinsiyetleri arasında ilişki bulunmuş eşlerinin doğum yeri ile cinsiyetleri arasında ilişki bulunamamıştır. Anneleri köy doğumlu olan öğretim üyelerinin %80.5'i, yurt dışı doğumlu öğretim üyelerinin %66.7'si erkektir. Babaları köy doğumlu öğretim üyelerinin %78.4'ü, yurt dışı doğumlu öğretim üyelerinin %75.0'ı erkektir. Anneleri ve babaları köy ve kasaba/ilçe doğumlu öğretim üyelerinin çok az bir kısmı kadındır. Anneleri köy doğumlu öğretim üyelerinin %19.5'i kadın iken, bu oran anneleri şehir doğumlu olanlarda %53.4'e çıkmıştır. Benzer şekilde babaları köy doğumlu öğretim üyelerinin %21.6'sı kadın iken, babaları şehir doğumlu olan öğretim üyelerinin %54.0'ı kadındır. Kadın öğretim üyelerinin anne ve babalarının daha çok büyük şehirli olduğu benzer çalışmalarda da vurgulanmıştır. Anne ve babanın doğum yeri büyük şehre doğru yaklaştıkça kadın öğretim üyelerinin sayılarında artış meydana gelmektedir (Bauer v.d. 1993: 140-142, akt. Arıkan 1998:87, Schluter 1996: 191).

Öğretim üyelerinin kendilerinin ($x^2=23.550$; $df=6$; $p=0.001$), annelerinin ($x^2=24.946$; $df=8$; $p=0.002$), babalarının ($x^2=33.604$; $df=8$; $p=0.000$) ve eşlerinin ($x^2=18.742$; $df=8$; $p=0.016$) doğum yerleri ile çocuklarının eğitim durumu arasında ilişki bulunmuştur. Köyde doğan öğretim üyelerinin %91.3'ünün çocukları eğitimlerini devlet okulunda sürdürmektedir. Öğretim üyesinin doğum yeri büyük şehre yaklaştıkça çocukları devlet okulunda öğrenim görenlerin sayısı da azalmaktadır. Büyükşehir doğumlu olan öğretim üyelerinin çocuklarının %40'ı özel okula gitmektedir. Köy doğumlu öğretim üyelerine doğru gidildikçe çocuklarının özel okulda okuma oranı düşmektedir.

Annesi köyde doğan öğretim üyelerinin %86.4'ünün, babası köyde doğan öğretim üyelerinin %88.3'ünün, eşleri köyde doğan öğretim üyelerinin %91.7'sinin çocukları eğitimlerini devlet okulunda almışlardır. Annesi kasaba/ilçede doğan öğretim üyelerinin %74.5'inin, babası kasaba/ilçede doğan öğretim üyelerinin %73.5'inin, eşleri kasaba/ilçede doğan öğretim üyelerinin ise %79.5'inin çocukları eğitimlerini devlet okulunda sürdürmektedir. Annesi, babası ve eşi şehir doğumlu öğretim üyelerinde de benzer bir sonuç söz konusudur ve bu öğretim üyelerinin de %60'dan fazlasının çocukları eğitimlerini devlet okulunda almışlardır. Annesi, babası ve eşinin doğum yeri, köyden büyük şehre doğru gittikçe çocuklarını özel okulda okutan öğretim üyelerinin sayısında bir artış gözlenmiştir. Annesi köy doğumlu öğretim üyelerinin %13.6'sının çocukları özel okula giderken, annesi büyük şehir doğumlu öğretim üyelerinde bu oran %47.5'tir. Benzer şekilde babası köy doğumlu öğretim üyelerinin %11.7'sinin çocukları özel okulda okurken, babası büyük şehir doğumlu öğretim üyelerinde bu oran %52.6'dır. Eşleri köy doğumlu öğretim üyelerinin %2.9'unun çocukları özel okulda okurken, eşleri büyük şehir doğumlu öğretim üyelerinin %31.6'sının çocukları özel okulda okumaktadır. Doğan'ın çalışmasında toplumsal kökenin çocuğun eğitiminde önemli bir rolü olduğu vurgulanmıştır (Doğan 1996:268-270). Schlüter de çalışmasında daha ileri düzeylerde öğrenim görmüş annelerin bunu kendi çocukları için de istediklerini vurgulamıştır (Schlüter 1996:191). Arıkan da eldeki araştırmaların ebeveynin eğitim düzeyinin bilimsel kariyer yolunu seçmede önemli bir etken olduğunu ortaya koyduğunu belirtmiştir (Arıkan 1998:86).

Öğretim üyelerinin doğum yeri ile annelerinin ($x^2=160.133$; $df=32$; $p=0.001$), babalarının ($x^2=125.236$; $df=32$; $p=0.000$) ve eşlerinin ($x^2=47.254$;

df=28; p=0.013) eğitim durumları arasında ilişki kurulmuştur. Köy doğumlu öğretim üyelerinin %34.5'inin annesi, %3.6'sının babası okuma yazma bilmemektedir. Doğum yeri köyden büyükşehre doğru kaydıkça, öğretim üyelerinin anne ve babalarının okuma yazma bilmeme oranı da düşmektedir. Büyük şehir doğumlu öğretim üyelerinin %3.5'inin annesi, %0.7'sinin babası okur yazar değildir. Eşleri okur-yazar olmayan öğretim üyesi bulunmamaktadır. Köy doğumlu öğretim üyelerinin %3.6'sının annesi, %8.3'ünün babası, %41.9'unun eşi yüksek okul/üniversite mezunudur. Öğretim üyelerinin anne ve babasının yüksek okul/üniversite mezunu olma durumu, öğretim üyesinin doğum yeri büyük şehre yaklaştıkça artmaktadır. Büyük şehirde doğan öğretim üyelerinin %15.4'ünün annesi, %41.3'ünün babası yüksek okul/üniversite mezunudur.

Öğretim üyelerinin kendilerinin ($x^2=34.498$; df=16; p=0.005), annelerinin ($x^2=37.821$; df=16; p=0.002) ve babalarının ($x^2=39.626$; df=16; p=0.001) doğum yeri ile tatillerini geçiriş şekilleri arasında ilişki varken, eşlerinin doğum yeri ile tatillerini geçiriş şekli arasında ilişki bulunmamıştır. Kendileri köy doğumlu öğretim üyelerinin %34.5'i, anneleri köy doğumlu öğretim üyelerinin %32.3'ü, babaları köy doğumlu öğretim üyelerinin %33.8'i ve eşleri köy doğumlu öğretim üyelerinin %37.1'i düzenli olarak tatil yapmadıklarını belirtmişlerdir. Doğum yerleri köyden büyükşehre kaydıkça düzenli olarak tatil yapma oranında da artış gözlenmiştir. Kendileri büyükşehirde doğan öğretim üyelerinin %63.6'sı, anneleri büyük şehirde doğan öğretim üyelerinin %66.2'si, babaları büyük şehirde doğan öğretim üyelerinin %65.6'sı tatillerinde sahil bölgelerine gitmeye tercih ederken, ebeveynleri ve kendileri köyde doğan öğretim üyelerinin tatillerini sahilde geçirme oranları daha düşüktür. Debord'a göre, meta dolaşımının yan ürünü olan ve tüketim olarak kabul edilen insan dolaşımı yani turizm aslında boş zamanlarla ilgilidir ve tüketim olarak kabul edilen turizmin yaşam tarzı ile yakından ilgisi vardır (Debord 1967:92, akt. Nafizoğlu 2002:17). Turizm yaşam tarzlarının oluşmasında önemli bir faktördür ve bireyin tatillerinde nerelere ve kimlerle gittiği, tatilini nasıl geçirdiği, ne kadar tüketim yaptığı yaşam tarzları hakkında ipuçları vermektedir.

Öğretim üyelerinin kendilerinin ($x^2=42.135$; df=8; p=0.000), annelerinin ($x^2=41.348$; df=8; p=0.000), babalarının ($x^2=35.469$; df=8; p=0.000) ve eşlerinin ($x^2=16.922$; df=8; p=0.031) doğum yeri ile çocukluğu ve şimdiki yaşam tarzındaki farklılıklar arasında ilişki bulunmuştur. Kendisi büyük şehir

doğumlu öğretim üyelerinin %39.2'si, annesi büyük şehir doğumlu öğretim üyelerinin %46.5'i, babası büyük şehir doğumlu öğretim üyelerinin %45.9'u ve eşi büyük şehir doğumlu öğretim üyelerinin %31.8'i çocukluğu ile şimdiki yaşam tarzları arasında bir fark olmadığını belirtmişlerdir. Çocukluğu ile şimdiki yaşam tarzları arasında fark bulanların oranı doğum yeri köye doğru yaklaştıkça artmaktadır. Kendisi köy doğumlu öğretim üyelerinin %89.3'ü, annesi köy doğumlu öğretim üyelerinin %88.0'ı, babası köy doğumlu öğretim üyelerinin %84.5'i ve eşi köy doğumlu öğretim üyelerinin %94.3'ü çocukluğu ile şimdiki yaşam tarzları arasında fark bulunduğunu belirtmişlerdir.

4.1.2. Annesinin, Babasının ve Eşinin Eğitim Durumu ile İlgili Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Öğretim üyelerinin annelerinin ($x^2=71.560$; $df=8$; $p=0.000$), babalarının ($x^2=45.778$; $df=8$; $p=0.000$) ve eşlerinin ($x^2=34.108$; $df=6$; $p=0.000$) eğitim durumu ile öğretim üyesinin cinsiyeti arasında ilişki saptanmıştır. Anneleri hiç eğitim almamış öğretim üyelerinin %85.4'ü, anneleri yalnızca okur yazar olan öğretim üyelerinin %88.9'u erkektir. Babaları okuma yazma bilmeyen öğretim üyelerinin %80'i, babaları yalnızca okur yazar olan öğretim üyelerinin ise tamamı erkektir. Anne ve babanın eğitim seviyesi arttıkça kadın akademisyenlerin de sayısının arttığı belirlenmiştir. Bu varsayımı Schlüter de (1996) çalışmasında öne sürmüştür ve benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada da anneleri yüksekokul/üniversite mezunu öğretim üyelerinin %63.9'u, babaları yüksekokul/üniversite mezunu öğretim üyelerinin ise %57.9'unun kadın olduğu belirlenmiştir. Eşleri ilkökul ve ortaokul mezunu olan öğretim üyelerinin tamamı erkektir. Kadın öğretim üyeleri ise eşlerini yüksek eğitim almış olan kişilerden seçmektedirler.

4.1.3. Babasının Mesleği ile İlgili Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Baba mesleği beş grupta toplanmıştır. Birinci meslek grubuna çiftçi ve esnaf, ikinci meslek grubuna işçi, üçüncü meslek grubuna memur, öğretmen ve subay, dördüncü meslek grubuna serbest meslek (mühendis, doktor, avukat), öğretim üyeleri, yazar ve tercüman, beşinci meslek grubuna ise özel şirket yöneticisi/sahibi girmektedir.

Öğretim üyesinin baba mesleği ile cinsiyeti arasında ilişki bulunmuştur ($x^2=41.869$; $df=4$; $p=0.000$). Baba mesleği birinci grupta (çiftçi ve esnaf) yer

alan öğretim üyelerinin %85.2'si, ikinci grupta (işçi) yer alan öğretim üyelerinin %81.2'si erkektir. Buna rağmen babaları çiftçi, esnaf ve işçi olan çok az kadın akademisyen vardır. Baba mesleği üçüncü grupta (memur, öğretmen ve subay) yer alan öğretim üyelerinin %53.3'ü erkek, %46.7'si kadındır. Baba mesleği dördüncü grupta (mühendis, doktor, avukat, öğretim üyeleri, yazar ve tercüman) yer alan öğretim üyelerinin %57.9'u, beşinci grupta (özel şirket yöneticisi/sahibi) yer alan öğretim üyelerinin %55.6'sı kadındır. Kışlalı (1970) çalışmasında baba mesleği ne kadar yükselirse sonraki kuşağında mesleğinin o kadar yüksek olduğunu vurgulamıştır.

Öğretim üyesinin baba mesleği ile geleneksel yiyecekleri temin etme şekli arasında ilişki olduğu belirlenmiştir ($x^2=30.669$; $df=8$; $p= 0.000$). Geleneksel yiyecekleri satın alma ya da evde yapma durumu yaşam tarzı açısından önem arz etmektedir. Bu tür yiyecekler kırsal kesimde aile emeği ile gerçekleştirilen fakat ev işi olarak nitelendirilen işlerdir (Boran 1992:114, Özbay 1984:47, Kıray 1998:51, akt. Arıkan vd. 2004:231). Baba mesleği birinci gruba (çiftçi ve esnaf) giren öğretim üyelerinin %50.8'i, ikinci gruba (işçi) giren öğretim üyelerinin %50.7'si geleneksel ürünleri memleketlerinden getirdiklerini veya kendilerinin yaptıklarını belirtmişlerdir. Baba mesleği üçüncü gruba (memur, öğretmen ve subay) giren öğretim üyelerinin %76.2'si, dördüncü gruba (mühendis, doktor, avukat, öğretim üyeleri, yazar ve tercüman) giren öğretim üyelerinin %80.7'si ve beşinci gruba (özel şirket yöneticisi/sahibi) giren öğretim üyelerinin %74.1'i geleneksel gıdaları satın aldıklarını belirtmişlerdir.

Öğretim üyesinin baba mesleği ile ailece dışarıda yemek yeme arasında ilişki bulunmuştur ($x^2=22.241$; $df=12$; $p= 0.035$). Baba mesleği birinci gruba (çiftçi ve esnaf) giren öğretim üyelerinin %15.1'i, ikinci gruba (işçi) giren öğretim üyelerinin %14.5'i aileleri ile dışarıda hiçbir zaman yemek yemediklerini belirtmişlerdir. Babaları birinci meslek grubunda (çiftçi ve esnaf) olan öğretim üyelerinin %49'u, ikinci meslek (işçi) grubunda olan öğretim üyelerinin %58.1'i, üçüncü meslek grubunda (memur, öğretmen ve subay) olan öğretim üyelerinin %65.4'ü, dördüncü meslek grubunda (mühendis, doktor, avukat, öğretim üyeleri, yazar ve tercüman) olan öğretim üyelerinin %70.7'si ve beşinci meslek grubunda (özel şirket yöneticisi/sahibi) olan öğretim üyelerinin %68.2'si aile fertleriyle haftada veya ayda bir dışarıda yemek yediklerini belirtmişlerdir. Sonuçlardan da görüleceği üzere babaları çiftçi, esnaf ve işçi

olan öğretim üyelerinde aile fertleriyle dışarıda yemek yeme oranı düşükken, babaları kariyer mesleklerine sahip öğretim üyelerinde bu oran yükselmektedir.

Öğretim üyesinin baba mesleği ile yaşam tarzlarını belirleyecek dergileri alma arasında ilişki bulunmuştur ($x^2=25.740$; $df=8$; $p=0.001$). Baba mesleği birinci gruba (çiftçi ve esnaf) giren öğretim üyelerinin %4.9'u, üçüncü gruba (memur, öğretmen ve subay) giren öğretim üyelerinin %11.5'i, dördüncü gruba (mühendis, doktor, avukat, öğretim üyeleri, yazar ve tercüman) giren öğretim üyelerinin %15.8'i, beşinci gruba (özel şirket yöneticisi/sahibi) giren öğretim üyelerinin %3.7'si yaşam tarzlarını etkileyecek ya da belirleyecek dergileri aldıklarını belirtmişlerdir. Babaları ikinci meslek grubunda (işçi) olan öğretim üyelerinden ise yaşam tarzlarını etkileyecek ya da belirleyecek dergileri alan bulunmamaktadır.

Öğretim üyesinin baba mesleği ile yaptığı spor arasında ilişki olduğu belirlenmiştir ($x^2=101.331$; $df=64$; $p=0.002$). Baba mesleği üçüncü gruba (memur, öğretmen ve subay) giren öğretim üyelerinin %25.4'ü, dördüncü gruba (mühendis, doktor, avukat, öğretim üyeleri, yazar ve tercüman) giren öğretim üyelerinin %33.3'ü, beşinci gruba (özel şirket yöneticisi/sahibi) giren öğretim üyelerinin %25.9'u spor olarak fitness yaptıklarını belirtmişlerdir. Babaları çiftçi, esnaf ve işçi olan öğretim üyelerinin çok az bir kısmı fitness yapmaktadırlar. Baba mesleği birinci (çiftçi ve esnaf) gruba giren öğretim üyelerinin %26.2'si, ikinci gruba (işçi) giren öğretim üyelerinin %46.4'ü futbol oynadıklarını belirtirken, baba mesleği üçüncü, dördüncü ve beşinci gruba giren öğretim üyelerinin daha az bir kısmı futbol oynamaktadır.

Öğretim üyesinin baba mesleği ile dinlediği müzik arasında ilişki saptanmıştır ($x^2=90.393$; $df=32$; $p=0.000$). Babaları birinci (çiftçi ve esnaf), ikinci (işçi) ve üçüncü meslek grubuna (memur, öğretmen ve subay) giren öğretim üyelerinin çoğunluğu (%88.5, %69.6, %59.8) Türk halk ve Türk sanat müziğini dinlemekte, babaları ikinci, üçüncü ve dördüncü meslek grubunda yer alan öğretim üyeleri daha çok pop müzik, jazz ve new age tarzı müzikleri tercih etmektedir. Chan ve Goldthorpe (2007) çalışmalarında müzik tercihleri ile bireylerin yaşam tarzları arasında bir ilişki kurulabileceğini belirtmişlerdir.

Öğretim üyesinin baba mesleği ile tatillerini geçişiş şekli arasında ilişki olduğu belirlenmiştir ($x^2=9.330$; $df=16$; $p=0.001$). Baba mesleği birinci gruba (çiftçi ve esnaf) dahil olan öğretim üyelerinin %24.6'sı tatillerini akrabaların

yanına giderek geçirirken babaları ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci meslek grubuna dahil olan öğretim üyelerinde bu oran daha düşüktür. Babaları üçüncü (%63.9), dördüncü (%57.9) ve beşinci (%51.9) meslek grubunda yer alan öğretim üyelerinin büyük bir kısmı tatillerini sahil bölgelerine giderek geçirdiklerini belirtmişlerdir.

Öğretim üyesinin baba mesleği ile dini bayramlarını geçiriş şekli arasında ilişki olduğu belirlenmiştir ($x^2=42.057$; $df=12$; $p=0.000$). Baba mesleği birinci grupta (çiftçi, esnaf) yer alan öğretim üyelerinin tamamına yakını (%96.7) dini bayramlarını buldukları yerde eş, dost, akraba ziyareti veya memleketlerine giderek geçirdiklerini belirtmiştir. Baba mesleği ikinci grupta (işçi) yer alan öğretim üyelerinde de bu oran oldukça yüksekken (%87.0), baba mesleği üçüncü, dördüncü ve beşinci grupta yer alan öğretim üyelerinin dini bayramlarını buldukları yerde eş, dost, akraba ziyareti veya memleketlerine giderek geçirme oranları daha düşüktür. Baba meslekleri üçüncü grupta (memur, öğretmen ve subay) yer alan öğretim üyelerinin %26.2'si, dördüncü grupta (mühendis, doktor, avukat, öğretim üyeleri, yazar ve tercüman) yer alan öğretim üyelerinin %19.3'ü, beşinci grupta (özel şirket yöneticisi/sahibi) yer alan öğretim üyelerinin ise %18.5'i dini bayramlarını tatile çıkararak değerlendirdiklerini belirtmişlerdir.

Öğretim üyesinin baba mesleği ile çocukluğu ve şimdiki yaşam tarzı arasında ilişki bulunmuştur ($x^2=36.723$; $df=8$; $p=0.000$). Baba mesleği birinci grupta (çiftçi ve esnaf) yer alan öğretim üyelerinin %11.5'i, ikinci grupta (işçi) yer alan öğretim üyelerinin %20.3'ü, üçüncü grupta (memur, öğretmen ve subay) öğretim üyelerinin %27.0'ı, dördüncü grupta (mühendis, doktor, avukat, öğretim üyeleri, yazar ve tercüman) yer alan öğretim üyelerinin %52.6'sı, beşinci grupta (özel şirket yöneticisi/sahibi) yer alan öğretim üyelerinin ise %22.2'si çocukluğu ile şimdiki yaşam tarzları arasında önemli bir farklılık olmadığını belirtmişlerdir.

4.1.4. Akademik Ünvan ile İlgili Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Öğretim üyelerinin akademik ünvanları ile sivil toplum kuruluşuna üye olma arasında ilişki olduğu belirlenmiştir ($x^2=17.367$; $df=2$; $p=0.000$). Sivil toplum kuruluşlarına gönüllü dernekler, kitle iletişim araçları, mesleki dernekler, sendikalar ve benzeri kuruluşlardaki kamusal katılım alanları girmektedir

(Marshall 1999:662). Profesörlerin %70'i, doçentlerin %56.5'i bir sivil toplum kuruluşuna üye iken, yardımcı doçent öğretim üyelerinde bu oran %43.4'tür.

Öğretim üyelerinin akademik ünvanları ile borç ve benzeri durumlarda başvurdukları yer arasında ilişki bulunmuştur ($x^2=40.305$; $df=10$; $p=0.000$). Borç ve benzeri durumlarda yardımcı doçentlerin %41'i, doçentlerin %35.2'si, profesörlerin ise %13.3'ü anne ve babalarına başvurduklarını belirtmişlerdir. Profesörlerin %62.5'i, doçentlerin %41.7'si, yardımcı doçentlerin ise %37.7'si borç ve benzeri durumlarda bankalara başvurduklarını belirtmişlerdir.

4.2. Tüketim ile İlgili Hipotezler

4.2.1. Aylık Gelir ile İlgili Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Öğretim üyelerinin aylık gelirleri ile tasarruf şekilleri arasında ilişki bulunmuştur ($x^2=76.808$; $df=48$; $p=0.005$). Öğretim üyelerinin %32.3'ü tasarruf edemediklerini belirtmişlerdir. Öğretim üyeleri tasarruflarını vadeli vadesiz Türk lirası, gayrimenkul, vadeli vadesiz döviz hesabı veya hazine bonusu şeklinde değerlendirmektedirler. Keynes'e göre (1951:91, akt. Baloğlu 2000:140) tasarruf ertelenmiş tüketimdir. Şimdi tüketme veya gelecekte tüketme makro iktisatta çok önemlidir. Bireylerin gelirleri arttıkça tüketimleri de artmaktadır. Öğretim üyelerinin maaşlarının düşük olması onları tasarruf yapmaktan alıkoymaktadır. Bu çalışmada da gelir düzeyi arttıkça öğretim üyelerinin tasarruf yapma oranının arttığı saptanmıştır. Aylık geliri 2.000 TL'ye kadar olan öğretim üyelerinin %57.1'i, aylık geliri 2.000-3.000 TL arasında olan öğretim üyelerinin ise %41.0'ı tasarruf edemediklerini belirtirken, bu oran aylık geliri 3.000 TL'den fazla olan öğretim üyelerinde %16.4'tür.

4.2.2. Yaşam Tarzına Göre Kendisini Ait Hissettiği Sosyal Sınıf ile İlgili Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Öğretim üyelerinin kendilerini ait hissettikleri sosyal sınıf ile çocuklarının eğitim durumları arasında ilişki bulunmuştur ($x^2=39.508$; $df=8$; $p=0.000$). Kendilerini ortalamanın çok altında gören öğretim üyelerinin tamamının, kendilerini orta düzeyde gören öğretim üyelerinin %83.8'inin, orta düzeyin altında gören öğretim üyelerinin ise %81.8'inin çocukları devlet okuluna gitmektedir. Kişilerin kendilerini ait hissettikleri sosyal sınıf yükseldikçe çocuklarının koleje ve yabancı okula gitme oranları artmaktadır. Sosyal sınıflar

konusunda Ginzberg ve ekibinin yapmış olduğu çalışmalarda yüksek gelirli ve eğitilmiş ailelerden gelen orta sınıfın üstündeki çocukların, düşük gelirli alt sınıfa mensup ailelerden gelen çocuklarla aynı mesleki gelişim dönemlerinden geçtiğini belirtmişlerdir. Ancak mesleği seçme nedenlerinde ve seçimlerinde önemli farklar olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre yüksek gelirli aileler grubundaki çocuklar erken yaşlarda koleje gitme eğilimindedirler (Lipsett 1970, akt. Uysal 2001:66).

Öğretim üyelerinin kendilerini ait hissettikleri sosyal sınıf ile sahip olunan araba sayısı arasında ilişki olduğu belirlenmiştir ($\chi^2=45.185$; $df=12$; $p=0.000$). Otomobil, önemli bir gösterişçi tüketim nesnesidir. Arabanın büyüklüğü, gücü ve fiyatı bireyin ait olduğu toplumsal sınıfın göstergesidir. Otomobil pratik kullanımın yanında bir gösterge olarak tüketilmektedir. Arslan da (1992) çalışmasında otomobil alan tüketicilerin prestijlerini de düşündüklerini belirtmiştir. Bu çalışmada da kendisini ortalamanın çok altında hisseden öğretim üyelerinin %75'inin arabası bulunmamaktadır. Kendilerini ortalamanın üzerinde hisseden öğretim üyelerinin büyük çoğunluğunun ise arabası bulunmaktadır. Araba sayısı arttıkça öğretim üyeleri kendilerini daha üst bir sosyal sınıfa ait hissetmektedirler. Kendilerini orta düzeyin üstünde görenlerin %21.1'i, ortalamanın çok üstünde görenlerin %25'inin ise iki adet arabası bulunmaktadır.

4.2.2. Gösterişçi Tüketim ile İlgili Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Eşya satın alırken çevrede beğenilmesine dikkat etme ile çocukluğu ve şimdiki yaşam tarzı farkının arasında ilişki bulunmuştur ($\chi^2=24.816$; $df=4$; $p=0.000$). Eşya satın alırken çevrede beğenilmesine dikkat eden öğretim üyelerinin %83.5'i, çocuklukları ile şimdiki yaşam tarzları arasında farklılık bulunduğunu belirtmişlerdir. Kongar (1979:405) Türkiye'de sanayi devriminin yani üretim devriminin yaşanmadan tüketim devrimine geçildiğini söylemektedir. Bu sosyolojik özellik de Türk toplumunun gösterişçi tüketime daha fazla ağırlık verdiğinin bir göstergesidir. Galiani'ye göre de insanlar devamlı bir ihtiyaç halindedirler. Bu ihtiyaçları karşılarken de devamlı olarak başkalarının beğeni ve arzularını dikkate almaktadırlar. Bu düşünceyle tüketim yapan fert başkalarında beğeni uyandırmak istemektedir (Çiçek 2000:28).

Çocukluğu ile şimdiki yaşam tarzında büyük farklılık olan öğretim üyeleri bu farklılıkları kapatmak ve sınıf atlamak için aldıkları eşyalarda

gösterişçi tüketime gitmekte ve bu sayede sınıf atlamaya çalışmaktadırlar. Bu davranışı da aldıkları eşyalarda çevrenin beğenisini kazanacak şekilde yapmakta yani toplum tarafından onaylanan lüks eşyalarla bu davranışlarını sergilemektedirler. Emiroğlu ve Aydın'a (2003:816) göre tüketim başka insanlarla ilişki kurabilmek için bu ilişkiyi kurmaya yardımcı olabilecek malzemelere sahip olma isteği ve bu toplumsal gereksinimin parçası olarak çalışmayı güdüleyen toplumsal sistemin bir parçasıdır. Tüketim de kimlik ve dolayısıyla yaşam tarzı oluşturma sürecinde sosyal çevrenin etkisi altındadır.

Öğretim üyelerinin yaşam tarzında farklılık olan konular ile eşya satın alırken çevrede beğenilmesine dikkat etmeleri arasında ilişki bulunmuştur ($x^2=35.527$; $df=16$; $p=0.000$). Eşya satın alırken çevre tarafından beğenilmesine dikkat edenlerin %54.1'i çocukluğu ile şimdiki yaşam tarzı arasında en çok beslenme alışkanlıkları açısından bir fark olduğunu belirtmişlerdir. Onu sırasıyla %12.9 ile giyim kuşam ve %9.4 ile konut ve ev eşyaları takip etmektedir. Emiroğlu ve Aydın'ın (2003) çalışmasına paralel olarak bu çalışmada da öğretim üyelerinin yaşam tarzındaki farklılıkları en çok tüketim nesnelere üzerinden değerlendirdikleri ortaya çıkmıştır.

Öğretim üyelerinin eşya satın alırken çevrede beğenilmesine dikkat etme ile yaşam tarzlarındaki farklılıkları ilişkilendirdikleri faktörler arasında da ilişki saptanmıştır ($x^2=48.796$; $df=16$; $p=0.000$). Eşya satın alırken çevre tarafından beğenilmesine dikkat eden öğretim üyelerinin %58.8'i yaşam tarzında farklılığın aldığı eğitimden kaynaklandığını belirtmiştir. Onu sırasıyla %14.1 ile şimdiki maddi imkanlarının daha fazla olması ve %4.7 ile eşinin etkisi gelmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada öğretim üyelerinin toplumsal köken ve tüketim alışkanlıklarının yaşam tarzlarına etkisi, uygulanan anket sonuçlarından elde edilen ilişki arayıcı analizler yardımıyla incelenmiştir. Toplumsal köken bir yanıyla yaşam şansına bağlıdır. Ailenin ekonomik ve kültürel seviyesi bireyin yaşam şansını diğer rakiplere oranla daha iyi bir seviyeden başlatabilir. Toplumsal köken kavramında anne ve babanın rolü büyüktür (Schlüter 1996:191). Schlüter'e ek olarak bu çalışmada toplumsal köken ile ilgili olarak

Schlüter'den farklı bağımsız değişkenler eklenmiştir. Toplumsal kökenin unsurlarını oluşturan öğretim üyelerinin kendisi, annesi, babası ve eşinin doğum yerleri, eğitim durumları, aldıkları eğitim ve baba mesleği gibi unsurların öğretim üyelerinin yaşam tarzlarının oluşmasındaki etkileri incelenmiştir. Kadınlar bakımından büyük kent kökenli olmanın yani kültürel sermayenin (Bourdieu 1984) arzu edilen akademik kariyer için önemli bir dayanak oluşturduğu çalışmamızda da açıkça görülmektedir. Köy doğumlu öğretim üyelerinin tamamına yakınının erkek olduğu belirlenmiştir. Bu açıdan da bu araştırmada erkek öğretim üyelerinin kariyer için kültürel sermayelerine çok fazla gereksinim duymadığı sonucu çıkarılabilmektedir. Erkek öğretim üyelerinin anneleri ve babaları daha çok köy doğumludurlar. Kadın öğretim üyelerinin kariyer mesleklerde başarılı olabilmeleri anne ve babalarının doğum yerlerine bağlıdır. Bu çalışmada da anneleri ve babaları köy ve kasaba/ilçe doğumlu öğretim üyelerinin çok az bir kısmının kadın olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde anne ve babanın doğum yeri büyük şehre doğru yaklaştıkça kadın öğretim üyelerinin sayılarında artış olduğu diğer çalışmalarda da belirtilmiştir (Bauer v.d. 1993:140-142, akt. Arıkan 1998:87, Schlüter 1996: 191).

Kendileri, anneleri, babaları ve eşleri köy doğumlu öğretim üyelerinin büyük çoğunluğunun çocuklarının devlet okuluna gittikleri belirlenmiştir. Kendileri, anneleri, babaları ve eşlerinin doğum yerleri büyük şehre doğru gittikçe öğretim üyelerinin çocuklarını özel okulda okutma oranları artmıştır.

Köy doğumlu öğretim üyelerinin anne ve babalarının okuma yazma bilmeme oranı, büyük şehir doğumlu öğretim üyelerine göre daha yüksektir ve bu oran doğum yerleri köyden büyük şehre doğru kaydıkça azalmaktadır. Buna paralel olarak öğretim üyesinin doğum yeri büyük şehre yaklaştıkça anne ve babalarının yüksek okul/üniversite mezunu olma oranı da artmıştır.

Kendileri, anneleri ve babaları köy doğumlu öğretim üyelerinin düzenli tatil yapma oranları, kendileri, anneleri ve babaları büyük şehir doğumlulara göre oldukça düşüktür. Ayrıca öğretim üyelerinin kendileri, anneleri ve babaları büyük şehir doğumlu olanların büyük bir bölümü tatillerinde sahil kesimlerine gitmeyi tercih etmektedirler.

Çocuklukları ile şimdiki yaşam tarzları arasında farklılık bulan öğretim üyelerinin oranı kendilerinin, annelerinin, babalarının ve eşlerinin doğum yerleri köye doğru yaklaştıkça artmaktadır.

Anneleri ve babaları hiç eğitim almamış veya yalnızca okur yazar olan öğretim üyelerinin tamamına yakınına erkek öğretim üyeleri oluştururken, anne ve babanın eğitim seviyesinin artmasıyla kadın akademisyenlerin sayısının arttığı belirlenmiştir. Yüksek öğrenimli ebeveynlerin kadın öğretim üyeleri açısından olumlu bir faktör oluşturduğu açıktır. Bu sonuçlar Schlüter (1996)'in çalışmasıyla benzerlik göstermektedir.

Babaları çiftçi, esnaf ve işçi olan öğretim üyelerinin tamamına yakınının erkek öğretim üyelerinden oluştuğu belirlenmiştir. Buna karşın babaları mühendis, doktor, avukat, öğretim üyesi, yazar, tercüman ve özel şirket yöneticisi/sahibi olan öğretim üyelerinin yarısından fazlasının kadın olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, babanın mesleğinin de ebeveynlerin eğitim durumu gibi özellikle kadın öğretim üyelerinin yaşam tarzlarını etkilediğini göstermektedir.

Babaları çiftçi, esnaf ve işçi olan öğretim üyelerinin yarısından fazlası geleneksel ürünleri memleketlerinden getirdiklerini veya kendilerinin yaptığını belirtirken, babaları kariyer mesleklerine sahip öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu bu ürünleri satın aldıklarını belirtmişlerdir.

Babaları, çiftçi, esnaf ev işçi olan öğretim üyeleri aile fertleriyle dışarıda daha seyrek yemek yerken, babaları kariyer mesleklerine sahip öğretim üyelerinde dışarıda yemek yeme oranı daha yüksektir. Babaları kariyer mesleklerine sahip öğretim üyelerinin yaşam tarzlarını belirleyecek dergileri alma oranlarının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Babaları kariyer mesleklerine sahip öğretim üyelerinin büyük bir kısmı tatillerini sahil bölgelerinde geçirirken, babaları çiftçi, esnaf ve işçi olan öğretim üyelerinde bu oran daha düşüktür. Tatillerini akraba yanında geçirme oranı, babaları çiftçi, esnaf ve işçi olan öğretim üyelerinde yüksek bulunmuştur. Öğretim üyelerinin dini bayramlarını geçiriş şekilleri de tatillerini geçiriş şekilleriyle benzer sonuçlar göstermiştir. Babaları kariyer mesleklerine sahip öğretim üyeleri dini bayramlarda tatile çıkarken, babaları çiftçi, esnaf ve işçi olan öğretim üyeleri dini bayramlarını geleneksel biçimde eş, dost, akraba ziyaretiyle geçirmektedirler.

Akademik ünvanın da yaşam tarzı üzerinde bazı etkileri olduğu saptanmıştır. Öğretim üyelerinin akademik ünvanları, sivil toplum kuruluşlarına üye olmayı, borç ve benzeri durumlarda başvurulacak kişiyi belirlemektedir. Ünvan artıka sivil toplum kuruluşuna üye olma durumu da artış göstermiştir. Borç ve benzeri durumlarda akraba, anne ve babaya başvuranlar daha çok doçentlerken, profesörler daha çok bankadan kredi alma yoluna gitmektedirler. Ortaya çıkan sonuçlar Duben ve Behar'ın (1996) belirttikleri Türk aile sistemini bağımlı aile tipi olarak ortaya koymalarıyla paralellik arz etmektedir (Duben ve Behar 1996, akt. Kavuncu 1998:69).

Öğretim üyelerinin maaşlarının düşük olması onları tasarruf yapmaktan alıkoymaktadır. Bu çalışmada da öğretim üyelerinin gelirleri arttıkça tasarruf yapma oranlarının arttığı görülmüştür. Gelir elbette yaşam tarzının biçimlenmesinde önemli bir faktördür. Gelirin çok veya az olması tüketimi etkilediği için yaşam tarzının maddi boyutunu yakından etkilemektedir. Fakat sadece gelir yaşam tarzını belirlemede tek başına etkili olmamaktadır. Gelirin nerede ve nasıl kullanılacağını kişinin toplumsal kökeni belirlemektedir. Ne tür harcamalar yapılacağı, hangi tüketim nesnelерinin alınacağını belirleyen toplumsal kökendir.

Öğretim üyelerinin kendilerini hissettikleri sosyal sınıf yaşam tarzlarının maddi boyutuyla ilgilidir. Öğretim üyeleri sahip oldukları maddi olanakları ile yaşam tarzları açısından hangi sınıfa mensup olduklarını belirlemektedirler (Erkal 2000:144). Araştırma sonuçlarına göre kendilerini sosyal olarak orta düzeyde ve altında gören öğretim üyelerinin çoğunlunun çocukları devlet okuluna gitmektedir. Kendilerini hissettikleri sosyal sınıf yükseldikçe öğretim üyelerinin çocuklarının özel okula gitme oranının arttığı belirlenmiştir. Kendilerini ortalamanın çok altında hisseden öğretim üyelerinin çoğunlunun arabası bulunmamaktadır. Öğretim üyeleri kendilerini daha üst bir sosyal sınıfa ait hissettikçe sahip oldukları araba sayısında da bir artış gözlenmiştir.

Tüketim kültürü, yaşam tarzının oluşmasında belli bir öneme sahiptir. Jary ve Jary'ye göre tüketim kültürü bütün sosyal grupların statü farklılıklarının kaynağının anlamlandırıcısı arzuların ve hayallerin başlıca kaynağı olarak ele alınmaktadır (Jary ve Jary 1991:81). Burke (1994:67), gösterişçi tüketimin bir toplumsal grubun kendisini bir başkasından üstün göstermek için başvurduğu bir strateji olduğundan bahsetmektedir. Bu araştırmada eşya satın alırken

çevrede beğenilmesine dikkat eden öğretim üyelerinin büyük çoğunluğunun çocuklukları ile şimdiki yaşam tarzları arasında farklılık bulunduğu belirlenmiştir. Eşya satın alırken çevrede beğenilmesine dikkat eden öğretim üyelerinin yarıdan fazlası çocukluğu ile şimdiki yaşam tarzı arasında en çok beslenme alışkanlıkları açısından farklılık olduğunu belirtmişlerdir. Bunu giyim kuşam ve ev eşyaları takip etmektedir. Araştırma sonuçlarına göre öğretim üyelerinin yaşam tarzı farklılıklarını Emiroğlu ve Aydın'ın (2003) çalışmalarında da belirttiği gibi daha çok tüketim nesnelere üzerinden değerlendirdikleri ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- Altan M. ve Göktürk, İ.E. (2007). “Türkiye’de Kredi Kartlarının Toplam Özel Nihai Tüketim Harcamalarına Etkisi: Bir Çoklu Regresyon Analizi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 18, 25-47.
- Arıkan, G. (1998). **Türkiye’de Uzmanlık Gerektiren Mesleklerde Kadınlar**. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Arıkan, G. vd. (2004). **Kalecik’e Bağlı Bağımlıkla Uğraşan On Köy Modernleşme Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, K. (1992). **Otomobil Alımında Tüketici Davranışlarını Etkileyen Faktörler**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Baloğlu, B. (2000). “*Enflasyona Sebep Olan Tüketim Harcamalarının Sosyolojik Açılımı*”. **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Metodolojisi ve Sosyolojisi Araştırmaları Merkezi, 26. Kitap**, İstanbul: Emek Matbaası.
- Bocock, R. (1997). **Tüketim**, (Çev. İrem Kutluk). Ankara: Dost Yayınları.
- Bourdieu, P. (1984). **Distinction a social critique of the judgement of taste**, (Trans.by R.Nice), London: Routledge.
- Burke, P. (1994). **Tarih ve Toplumsal Kuram**, (Çev. Mete Tuncay). İstanbul: İstanbul Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Celkan, H. Y. (1989). **Eğitim Sosyolojisi**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Chan, T. ve Goldthorpe, J. (2007). “Social stratification and cultural consumption: Music in England”, **European Sociological Review**, 23, 1-19.
- Chaney, D. (1999). **Yaşam Tarzları**, (Çev. İrem Kutluk). Ankara: Dost Yayınları.
- Çiçek, A. (2000). **Farklı Gelir Düzeylerine Göre Ailelerin Tüketim ve Tasarruf Eğilimlerine Etki Eden Sosyo-Kültürel Faktörler: Elazığ Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.

- Dikeçligil, B. (1980). “Tüketimin Sosyolojik Anlamı”, Yaşama Tarzı ve Gelir Seviyesi Arasındaki İlişki”, **Sosyoloji Konferansları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji Enstitüsü Yayınları.
- Dikeçligil, B. (1998). **Metropolde Kariyer Meslekleri ve Aile Yapısı Temelinde Yaşam Tarzları**. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Doğan, İ. (1996). **Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Emiroğlu, K. ve Aydın, S. (2003). **Antropoloji Sözlüğü**. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Erkal, M. (2000). **Sosyoloji**. İstanbul: Der Yayınları.
- Jary, D. ve Jary, J. (1991). **The Harper Collins Dictionary of Sociology**. New York: Harper Collins.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). **Kültürel Psikoloji**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kavuncu, M.G. (1998). **Kariyer Mesleklerde Kadın Metropolde Kariyer Meslekleri ve Aile Yapısı Temelinde Yaşama Tarzları**. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları..
- Kıray, B. M. (2005). **Tüketim Normları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma**. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kışlalı, A.T. (1970). “Türk Ordusunun Toplumsal Kökeni Üzerine Bir Araştırma”. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 29, 3: 90-105.
- Kongar, E. (1979). **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Kornblum, W. (1998). **Sociology In a Changing World**. New York: The DRY Then Press.
- Nafizoğlu, M. (2002). **Tüketim Toplumunun Zaman Kültür Özne Üzerinden Turizm Olgusu Özelinde Tartışılması Alanya Örneği**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Nişancı, M. (2002). “Gelir Grupları İtibariyle Harcama Kalıpları”, **İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi, İdari Bilimler Fakültesi Yayınları**, 17, 1: 127-139.
- Orçan, M. (2004). **Osmanlı’dan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü**. Ankara, Kadim Yayınları.
- Schlüter, A. (1996). “Alman Yüksek Öğretim Kurumlarında Bilim Kadınlarının Toplumsal Kökenlerinde Meydana Gelen Değişmeler”, **Akademik Yaşamda Kadın** içinde. Ankara: Türk Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi, No: 9.
- Türkkan, E. (2009). Tüketim ve Rekabet Kültürü, Rekabet Günlüğü, <http://www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sayfahtml&Id=765>.
- Uysal, F. (2001). **Kariyer Mesleklerinden Akademisyenliğin Tercihinde Ailenin Rolü**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ülgener, S. (1976) **Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme**. İstanbul: Der Yayınları.
- Veblen, T. (2005). **Aylak Sınıfının Teorisi**, (Çev. Zeynep Gültekin ve Cumhur Atay). İstanbul: Babil Yayınları.

